

MERDEKA

Nr 23 - december 2004

ÖSTTIMOR

Information

Från Papua och Indonesien

Nabire på Papua drabbas igen av jordbävning

Förra gången var det i februari men fredagen den 26 november kl 12.25 lokal tid drabbades Nabire igen av en jordbävning. Den mätte 6,4 på Richterskalan. Jordbävningens epicentrum låg 17 km söder om staden. Det rapporteras att 320 hus blev förstörda eller nedbrända. Dessutom blev sex skolor och fem religiösa byggnader svårt skadade. Stadens hamn och flygplats är också skadade. Människooffren omfattade 19 döda samt 33 svårt och 150 lätt skadade.

Tusentals papuaner flyr från indonesiska soldater

Mail Courier (Queensland, Australien) rapporterar den 27 november 2004 att i de centrala Puncak Jaya-distrikten svälter människor, deras hem har bränts ner och deras gårdar har blivit förstörda av indonesisk militär. Därför flyr människor undan militären och gömmer sig i grottor i bergen. Orsaken är den militära operationen efter att sex icke-papuaner blev dödade i oktober. Enligt den papuanske aktivisten Tom Beanal har uppskattningsvis 15.000 människor från 147 byar flytt.

Attacker mot kristna i Indonesien

Attackerna mot kristna fortsatte under september och oktober. I Poso i den centrala delen av ön Sulawesi blev prästen Susanti Tinulele skjuten till döds under gudstjänsten medan han predikade för sin församling. På stadens marknad kastades en bomb mot en minibuss med kristna passagerare. Sex personer dödades. En kristen bychef blev kidnappad och sedan halshuggen. Hans kropp och huvud slängdes på gatan. Ingen har blivit arresterad för dessa kriminella handlingar.

Myndigheter i staden Bandung har beordrat stängning av 13 kyrkor av olika församlingar. Kyrkorna har ofta blivit beskyllda av det muslimska rådet för att försöka omvandla muslimer till kristna.

Hendrik Amahorseja

**Nyheter från Östtimor,
Västpapua, Aceh och Indonesien**

Merdeka & ÖsttimorInformation

Från Papua och Indonesien	1
Redaktören har ordet	3
Förbjuden morgonstjärna - Västpapas självständighetsrörelse	3
Östtimor - kraftig befolkningsökning	6
Sveriges riksdag i utbyte med Dilis parlament	6
Vädjan om rättvisa	7
Frikännanden i Indonesien	8
Riksdagsmotion	9
Presidentvalet i Indonesien	9
Generalerna dör – innan rättvisan når dem	10
Geopolitik och ekonomisk utveckling	11
Östtimorkommitténs möte	13
Indonesiens främste människorättsaktivist förgiftad	14
Kriget i Aceh	15
Bok av Gusmãos fru	15

Bilden av Gustaf Görfelt på första sidan visar bybor framför sin bergsby i Papua. 90% av papuanerna är självförsörjande bönder. Papua är fattigare än Indonesiens alla provinser med nästan oförändrad levnadsstandard sedan annekteringen.

Prenumeration 125 kronor för 4 nummer
Lösnummer 35 kronor
Östtimorkommittén
c/o Pollák
Wiboms v 12, 2 tr
171 60 SOLNA
Tel 08-27 24 27, epost tpollak@algonet.se
Postgiro 1 81 92-5

Merdeka & ÖsttimorInformation

Ansvarig utgivare:
Gabriel Jonsson

Redaktör:
Gabriel Jonsson
gabriel.jonsson@orient.su.se

Redaktionsadress:
Gabriel Jonsson
gabriel.jonsson@orient.su.se
Tel 08-33 62 47

Layout:
Östtimorkommittén

Adresser:
Föreningen ett Fritt Papua
c/o Thomas Petersson
Nybodagatan 10
171 42 SOLNA
Postgiro 4 19 12 84-1

Östtimorkommittén
c/o Jonsson
Tegnérslunden 12, 3 tr
113 59 STOCKHOLM
Postgiro 1 81 92-5

Tryckt av:
Daus Tryck & Media AB

ISSN Nr: 1402-2559

Redaktören har ordet

Fem år efter folkomröstningen i Östtimor har ännu ingen av de ytterst ansvariga för våldet som föregick och efterföljde omröstningen blivit bestraffad. På lägre nivå har emellertid 61 milismän i Östtimor tilldömts fängelsestraff, men det dämpar knappast missnöjet i landet med att indonesiska officerare går fria. Militärens starka ställning i Indonesien och oviljan hos Östtimors regering att stöta sig med grannen gör det svårt att tro att rättvisa skall skipas. För solidaritetsrörelsen är det därför viktigt att fortsätta arbetet för att de ansvariga för våldet 1999 inte skall gå fria. Flera artiklar i detta nummer av Merdeka handlar om det rättsliga efterspelet till 1999 års våldsvåg.

Medan utvecklingen i rättvisefrågan är dystert, är det glädjande att FN:s säkerhetsråd i november förlängde FN-missionens mandat för en sista sexmånadersperiod. Den 692 man stora missionen kommer fram till i maj 2005 att förbereda sitt utträde genom att involvera fler östtimoreser i arbetet för att de då skall kunna ta över. Uppfattningen är att utländskt stöd behövs, även efter reträtten, men under andra former.

Indonesien fick i oktober sin förste direktvalde president. Som väntat vann ex-generalen Susilo Bambang Yudhoyono klart över Megawati Sukarnoputri. För landets demokratisering är det positivt att direkta presidentval har införts. I nuläget är det dock knappast möjligt att bedöma vad maktskiftet inneburit - tiden får utvisa vad Yudhoyonos uttalande om att lägga stor vikt vid Aceh- och Västpapuafrågan praktiskt betyder. Förhoppningsvis kommer tiden också ge svar på frågan vem eller vilka som i september förgiftade Indonesiens ledande människorättsaktivist Munir och varför.

Vi skriver i detta nummer om den senaste tidens utveckling i Östtimor och Indonesien samt höstens aktiviteter. Gästskribenter är journalisten Gustaf Görfelt, som skriver om Västpapua, och riksdagsledamot Lotta Nilsson Hedström (mp), som skriver om sitt besök i Östtimor under oktober. Till sist vill redaktören önska alla läsare en god jul och ett gott nytt år.

Gabriel Jonsson

Förbjuden morgonstjärna - Västpapuas självständighetsrörelse möter upptrappat våld

Vi vill ha frihet! Så lyder svar efter svar i bergsbyar och städer på Västpapua. Självständighetsrörelsen är stark efter 40 års ockupation och minst 100 000 döda, men efter några års perestrojka håller nu tumskruvarna på att dras åt igen.

Västpapua länge okänt

När jag klättrar över staketet som håller grisarna ute hör jag sången, och när jag kommer runt stigkröken ser jag barnen och ungdomarna som har samlats vid stupet. En pojke tar upp tonen och fler och fler faller in, i stämmor och avancerade kanon, målbrottspojkers och småflickors röster blandade. Den branta dalen fungerar som en förstärkare och sången måste klinga kilometervis omkring. Det är otroligt vackert. Jag frågar Yosef vad det är de sjunger.

- "Soldaterna kommer, våra hus brinner, vi flyr ut i skogen", svarar Yosef.

Vi befinner oss på 1600 meters höjd i Västpapuas högländer, ett område som för femtio år sedan aldrig hade besökts av en västerlänning eller indones. Tre

dagsmarscher härifrån ligger den åtta mil långa och en mil breda Baliemdalen, ett av Västpapuas bördigaste och mest tätbefolkade områden. När amerikanska missionärer och antropologer för första gången landade i dalen efter andra världskriget levde där mer än 50 000 personer, papuaner som utvecklat ett avancerat jordbruk men inte kände till hjulet eller bruket av metaller. Här i de närliggande bergen levde ungefär lika många människor, och det brukar anses att Nya Guineas högländer var det sista större befolkningscentra på jordklotet som "kontaktades" av omvärlden, eller "globaliserades" om man så vill.

Traditionellt - nytt

Under vår vandring idag har vi mött en del traditionellt klädda män i penisfodral och kvinnor i bastkjol, men de flesta använder numera västerländska kläder. Yosefs moster som tar emot oss i byn är klädd i en T-shirt med texten "Harley-Davidsson Canada" och småbarnen har Teletubbies-tröjor.

- Det är bara de som är väldigt fattiga som inte har kläder här, säger Yosef, själv klädd i shorts, t-shirt och en gammal kameraväst.

Han läser en yrkesutbildning vid universitetet i provinshuvudstaden Jayapura, men har följt med mig tillbaka hit till sina hembygder, lanifolkets trakter, som guide och tolk. Lani-språket talas över hela den femton mil långa högplatån väster om Baliemdalen och det gör språket till ett av de största i Västpapua. Knivskarpa berg, djungler och malariaträsk har annars historiskt isolerat papuanerna från varandra och gjort att det idag talas omkring 250 olika språk på ett område stort som Sverige och med knappt 2,5 miljoner invånare. Men eftersom nästan alla papuaner har indonesiska som andraspråk, kan jag komma rätt långt med en indonesisk parlör även när Yosef inte är med.

Många förändringar

Mycket har ändrat sig på 50 år här, men å andra sidan är också mycket ungefär som de alltid har varit i de byar vi vandrar igenom. De flesta människor lever som självförsörjande bönder, bränner skog för att få åkerjord, odlar sötpotatis och bananer och föder upp grisar. Bostäderna är alltså enkla omöblerade hus med halmtak, jordgolv och eldstad i en grop mitt i rummet, där kvinnorna lagar mat när de inte sliter i odlingarna med grävkäpp och machete. Männerna tillbringar istället dagarna med att hugga ved, bygga staket, jaga eller ta det lugnt i manshuset med en cigarett.

Amerikansk mission

Det är framförallt två utländska inflytanden som satt tydliga spår. Det första är den västerländska, främst amerikanska missionen. I alla större byar finns någon typ av kyrka och dessutom passerar vi tomma missionsstationer, förfallna bibelskolor och gästhus. Många byggnader används visserligen fortfarande, men missionärerna är borta sedan 20 år. Alla som inte hade skaffat indonesiskt medborgarskap utvisades i början av 80-talet. De hade blivit en för stark maktfaktor. De missionärer som ännu verkar i andra delar av landet, har idag en uttalat låg profil och koncentrerar sig helt på att frälsa de avsidade boende papuaner som ännu inte hört talas om den kristne guden. Hos lani-folket verkar baptistmissionen betrakta arbetet som slutfört. Kyrkorna är välbesökta varje söndag och mycket lite av den ursprungliga lani-kulturen finns kvar. Statyetter och traditionella smycken brändes upp redan på 60-talet och alla män har för länge sedan gått över från långt helskägg och dreadlocks till prydlig snagg och slätrakade hakor. Dans har ersatts av psalmsång.

Påtaglig indonesisk närvaro

Om missionen märks trots sin frånvaro, så är det andra inflytandet desto mer fysiskt närvarande. Alla större byar vi passerar har en indonesisk militärpostering, en barack full med uttråkade unga soldater från Java, Sumatra eller Sulawesi. De är färska rekryter från militärhögskolorna och har satts på ett års vaktjänstgöring här i den indonesiska motsvarigheten till Sibirien. Jag, som påstådd västerländsk turist, är ett

intressant avbrott i tristessen och blir väl mottagen, men deras förakt och främlingskap inför papuanerna är tydligt. Soldaterna umgås uteslutande med varandra och byns indonesiska handelsmän.

Nästan en miljon indoneser har flyttat till Västpapua sedan 1960-talet och idag utgör de en tredjedel av befolkningen. Alla indoneser jag tar upp ämnet med, ser det också som en självklarhet att Västpapua är en integrerad del av deras land. Men vart jag än reser på ön ser jag i princip aldrig indoneser och papuaner som umgås tillsammans eller verkar vara nära vänner. Det spelar ingen roll om man befinner sig i städerna, djungelbosättningarna eller bergsbyarna, segregationen är genomgående. Undantaget är större arbetsplatser, men där har indoneserna som regel de överordnade positionerna. Och vart man än kommer får man också ungefär samma svar från papuanerna, som männen i Yosefs mosters by ger när jag frågar dem vad de tycker om att vara indonesiska medborgare.

- Vi stödjer inte indoneserna, vi hatar dem! Indonesien tar vårt land och våra resurser, men ger ingenting tillbaka. Vi vill ha självständighet!

Indonesisk exploatering

I en stad på nordkusten är John aktiv i den civila självständighetsrörelsen "Papuas rådspresidium". Han resonerar precis som männen i byn. - Människor dödas av regeringens soldater, för militären och regeringen är beroende av att saker och ting fortsätter att vara som de är om de ska kunna fortsätta tjäna pengar, säger han.

- Vårt land är rikt. Vi har guld- och koppargruvor, olja, gas, stora regnskogar och rika fiskevatten. Men alla våra rikedomar exploateras av Indonesien och pengarna förs ut ur Västpapua. Därför lever vi fortfarande som fattiga människor här, utan ordentlig utbildning, sjukvård eller demokrati. Indonesien bryr sig inte om att satsa på sådant för oss.

Hårda fakta pekar på att han har rätt. Västpapua är Indonesiens naturresursrikaste provins, med bland annat världens största guldgruva och näst största koppargruva, båda drivna av det amerikanska gruvbolaget Freeport McMoRan. BP och Mitsubishi är upptagna med att bygga anläggningar för naturgasutvinning i Bintuni-bukten medan japanska, koreanska och indonesiska timmerföretag har inlett avverkning av Västpapuas regnskogar, numera de största som finns kvar i oskövlat skick i hela Sydostasien. Indonesiens militär, som bara till en tredjedel är skattefinansierad, är delägare eller har stora ekonomiska intressen i de flesta av dessa verksamheter.

Samtidigt har Västpapua genom åren förblivit Indonesiens fattigaste provins, med det sämst

utbyggda sjukvårds- och utbildningsväsendet och numera även landets högsta spridningstal för HIV och AIDS.

- Vår levnadsstandard har inte höjts på 40 år, säger John.

Indonesisk inflyttning

Något som dessutom sticker i papuanernas ögon är inflyttningen av människor från andra delar av Indonesien. Från 60-talet till 80-talet hade regeringen till och med ett särskilt program för att flytta fattiga bönder från överbefolkade delar av arkipelagen till nya bosättningar på Västpapua, men idag kommer människor huvudsakligen på eget initiativ. Gott om bördig odlingsjord, låga skatter och ett gynnsamt företagsklimat gör att nya båtlastar med människor från Indonesiens alla hörn anländer till Västpapua så gott som dagligen. En tredjedel, eller omkring 800 000, av Västpapuas befolkning är idag inflyttade indoneser, så kallade transmigranter. Många papuaner är rädda att snart vara en minoritet i sitt eget land och när upplopp och våldsamheter bryter ut är ofta indonesiskägda affärer det främsta målet.

Ökat självstyre 1998

En politisk perestrojka med ökat regionalt självstyre kom till stånd efter diktatorn Suhartos fall 1998, men har gradvis kvästs under den tidigare presidenten Megawati Sukarnoputris regeringstid 2001-2004. Den civila självständighetsrörelsen som för första gången kunde agera öppet har fått se sitt handlingsutrymme begränsas alltmer. Det har åter blivit förbjudet att hissa "Morgonstjärnan", Västpapuas flagga, och det politiska våldet har på nytt börjat trappas upp.

Den 11 november 2001 hittades Theys Eluay, självständighetsrörelsens främste ledare, kvävd med en plastpåse i sin bil efter att ha ätit middag på det ökända specialförbandet Kopassus militärbas. Sju meniga soldater fälldes så småningom för mordet, men fick mycket korta fängelsestraff. Officiellt berodde mordet på spelskulder. Inga officerare fälldes.

Självständighetshotet

Det är uppenbart att de indonesiska makthavarna upplever den civila självständighetsrörelsen som ett hot. Ett obehagligt eko från Östtimor har de senaste åren börjat ljuda över Västpapua.

Pastorn och självständighetsaktivisten Martin Wanma berättar om ett nytt inslag bland transmigranterna som kommer till provinsen.

- Det har börjat dyka upp medlemmar av den muslimska milisen Laskar Jihad. Redan 1999

grep polisen i staden Sorong en Laskar Jihad-medlem som hade tio bomber i sin väska. Lite senare sade Laskar Jihads ledare Jawar Omar Talib i en BBC-intervju att han skickat 200 av sina medlemmar hit. Vi har sett dem, de kommer i vita särkar och pannband. De går in för att visa upp sig för papuanerna och åker ut runt i byarna på landet för att folk ska se dem.

Martin Wanma är övertygad om att milisgrupperna har stöd av både polisen och militären. Efter att han visat upp ett av Laskar Jihads träningsläger för en australiensk journalist blev han mordhotad och fick varningar av kontakter inom polisväsendet.

Milisgrupper

Den senaste tiden har även den mest ökända av milisgrupperna från Östtimor, den högerextrema Laskar Merah-Putih, eller "Röd-vita försvarsfronten" officiellt etablerat sig på Västpapua och gruppens ledare Eurico Guterres har besökt ön. Guterres är dömd till tio års fängelse för inblandning i massakrerna i Östtimor, men har överklagat domen och är än så länge på fri fot. Samtidigt har Megawati Sukarnoputri och hennes regering utnämnt Timbul Silaen, den före detta polischefen i Östtimor, till ny polischef i Västpapua. Även han har stått inför rätta för inblandning i massakrerna, men friades. Regeringen skickade även 2 600 ytterligare soldater till Västpapua i början av december.

Den unge självständighetsaktivisten John är rädd för vad som kan komma att hända.

- Jag oroar mig både för mig själv, min familj och mina vänner. Det finns absolut ingen säkerhet för oss som det är nu, jag är rädd varje dag.

- Vi papuaner vet att vi inte kan vinna med våld, vi är alldeles för få för det, så vi kämpar med diplomati och fredliga medel istället. Men vi måste få internationell uppmärksamhet. Annars finns det ingen framtid för oss eller för det här landet.

Många dödsoffer

Amnesty International och den papuanska människorättsorganisationen Elsham uppskattar att minst 100 000 papuaner dött som en direkt eller indirekt följd av ockupationen sedan 1963. Andra bedömare, exempelvis papuanska kyrkliga organisationer, menar att det snarare kan röra sig om flera hundra tusen eller upp till en halv miljon dödsoffer de senaste 40 åren. Oavsett vilken siffra som är den rätta ska den ställas i proportion till att den papuanska delen av Västpapuas befolkning idag uppgår till 1,5 miljon människor.

Gustaf Görfelt (text och foto)

Artikeln har tidigare varit publicerad i Arbetaren Nr 33/04

Fotnot: John och Yosef heter egentligen något annat.

Östtimor - kraftig befolkningsökning

Det preliminära resultatet av den första folkräkningen i det självständiga Östtimor blev klart den 14 september. Folkräkningen, som gjordes med hjälp av UNFPA, genomfördes den 11 till 31 juli 2004 av nästan 4.000 räknare. För första gången i historien användes GPS, satellitpositionering, vid en folkräkning för att se till att alla räknades och bara en gång. Alla tvivel på östtimoresernas förmåga att bemästra den avancerade tekniken kom på skam.

Den totala befolkningen är 924.642 personer med 51,5% män fördelad på 194.943 hushåll. Det är en kraftig ökning sedan 2001 (17,5%) och visar att många flyktingar till Västtimor och andra länder återvänt. Födelse-talet är med 7,5% ett av de högsta i världen.

Därför kommer befolkningen att passera miljonstrecket inom två år.

Ökningen har varit störst i Dili med 39% och i enklaven Oecussi med 30%. Också andra distrikt i väster har ökat kraftigt. Det beror på att flyktingarna återvänt från det indonesiska Västtimor. Den minsta ökningen visar Baucau med 3% och andra distrikt i öster.

När premiärminister Mari Alkatiri presenterade resultatet så pekade han på problemen med Dilis snabba tillväxt, från 120.000 till 168.000, och det höga födelse-talet liksom kvinnounderskottet.

Tommy Pollák

Sveriges riksdag i utbyte med Dilis parlament

Den före talmannen i den svenska riksdagen, Birgitta Dahl, fick ett särskilt förhållande till Östtimor år 2002. En delegation kom till Sverige på studiebesök hösten 2003 och då hade jag, som ledamot i utrikes-utskottet för (mp), förmånen att vara med delegationen från Dili en minnesvärd kväll.

Det var så rörande att se och känna med vilken uppriktighet och vilket allvar de tog sig an sin uppgift att inte bara starta ett parlament som en specifik verksamhet, utan egentligen ett helt land! Ingen administration fanns egentligen att bygga vidare på och jag blev också varse att naturresurser och den ekonomiska basen var i princip lika obefintliga. Det påverkade mig mycket. Hur går det till att bilda en modern stat från scratch?

Besökte Östtimor 2004

Därför blev jag glad över att vara med i den lilla grupp, som hösten 2004 inom det utbytesprogram de båda riksdagarna utformat tillsammans, åkte ner.

Jag sammanstrålade med de andra fyra ledamöterna i gruppen; K-G Biörsmark, Ingrid Näslund, Joe Frans och Sören Lekberg, samt två tjänstemän på Bali, eftersom jag själv anslöt från Nicaragua och kom via Stilla havet.

Nästa dag tog togs vi emot i Dili. Inkvartering skedde på ett litet, lugnt kineshotell innan ett fullmatat schema tog vid i och runt parlamentet. Vi var hela tiden tillsammans med i princip alla de 88 parlamentsledamöterna. Vårt allmänna intryck var att de söker sin roll

på ett aktivt sätt och redan har fått stort erkännande i det omgivande samhället.

Budgetprocess i centrum

Det var främst budgetprocessen som stod i fokus för detta fyrdagarsseminarium, men även en hel del andra aspekter på hur och varför ett parlament skall och bör gripa in i landets lagstiftning diskuterades. Jag talade t ex om det civila samhällets roll för parlamentets legitimitet, och Ingrid Näslund om betydelsen av tillit i samhällslivet.

De var mycket angelägna att lyssna och ställa frågor. Själva hade de debatter och inlägg som vi med simultantolkarnas hjälp kunde hänga med i och besvara när vi blev tillfrågade. En hel del tid för informellt prat blev det också, särskilt på middagar. De talade en salig blandning av portugisiska, indonesiska och tetun, samt halvdan engelska, men ingen av parterna upplevde egentliga kommunikationsproblem.

Kanadensare vägledde

Den som vägledde oss och projektet var en mycket initierad, men samtidigt ödmjuk kanadensare som tjänstgjorde för UNDP just för att stärka parlamentet, Howard Wilson. Enligt honom var alla östtimoreser mycket nöjda med utbytet under dessa dagar och de ansåg att de verkligen fått sig något till del.

Jag kände väl mest som vanligt, att det är de rent personliga kontakterna som ger mest. Det gäller framförallt en yngre kvinna som direkt kände igen mig från Stockholmsbesöket och som genast "adopterade" mig och visade mig runt i Dili en kväll på litet udda ställen.

Bl a åkte vi till Santa Cruz-kyrkogården. Vidare talade jag mycket med den unge José Lobato vars far dödades i motståndskampen och som trots att ha uppfostrats och fått gå i högstatusskolor i Indonesien tänkte sig en framtid som politiker i sitt hemland.

Efterarbete

Mina rekommendationer och slutkommentarer fick jag anledning att dels ventilera i en slutdiskussion med "framtidsutskottet", som hade i uppgift just att utveckla parlamentet, dels i det efterarbete som nu görs ömsesidigt för att bestämma nästa steg i utbytesprocessen. Det är både Sida som mer långsiktigt och övergripande skall ge ett svenskt bidrag, och riksdagen själv som på "peer review"-vis skall träffa och ta emot vännerna från Östtimor under några år till.

Jag lägger till mina förslag på tänkbara åtgärder och hoppas att jag igen får medverka i detta ytterst meningsfulla och faktiskt överskådliga och synnerligen konkreta biståndprojekt.

Mina intryck

Parlamentet är disciplinerat, entusiastiskt och har förhållandevis välinformerade och medvetna ledamöter. Tillsammans med att de har fått erkännande av det omgivande samhället och av omvärlden gör det att man kan säga att de har ett mycket bra utgångsläge! Själva

betonar de mest sina behov och brister i form av lokaler och personal. Förvånande är att de inte uttrycker behov av IT-stöd! Intrycket efter fyra dagar är att en konkret insats från svensk parlamentarisk sida förefaller behövlig och är efterfrågad och meningsfull.

Rekommendationer

En kortsiktig, riksdagsbaserad insats skulle kunna gå ut på: fortsatt rådgivning i budgetutformning, empowerment-program för kvinnliga ledamöter samt genusutbildning för manliga och kvinnliga ledamöter och för tjänstemän, en korttidsadministratör/organisatör för att bygga upp rutiner (utifrån en behovsformulering som de själva gör) samt ramar och en grundplåt till uppbyggnad av ett referensbibliotek.

En långsiktig Sida-insats för parlamentet skulle kunna omfatta: valteknisk konsultation med eventuellt partibaserade utbytesprogram, utbildning av partierna i statskunskap, politiska seminarier i en serie till civilsamhället på aktuella ämnen för att formulera politiken samt kampanjer på bred basis för att främja dialog och förebygga korruption. Aktuella ämnen de själva nämnde var bl.a. veteranernas ställning och behov, fattigdomsbekämpning, mikrokrediter och småföretagande, försoning och kvinnors ställning i samhället.

Lotta Hedström, (mp) Sveriges riksdag.

Vädjan om rättvisa

Amnesty International uppmanade i september solidaritetsgrupper att vädja för rättvisa för offren för våldet i Östtimor 1999 genom att skriva till regeringarna i USA och Storbritannien, vilka båda är permanenta medlemmar i FN:s säkerhetsråd. Därför skickade undertecknad den 30 september följande brev, som huvudsakligen bygger på kampanjmaterialet, till USA:s utrikesminister Colin Powell och Storbritanniens Jack Straw. Ett brev med liknande innehåll skickades till Kofi Annan den 24 november.

Dear Colin Powell / Jack Straw,

We are writing to you in your capacity as representative of a permanent member of the United Nation's Security Council.

I am writing to express my concern about the failure to bring to justice the perpetrators of crimes against humanity and other serious crimes in Timor-Leste in 1999. Trials in Indonesia have been so limited and flawed that neither truth nor justice has emerged.

Two suspects indicted for crimes against humanity including imprisonment or other se-

vere deprivation of physical liberty and rape in Lolotoe Sub-district, Timor-Leste, are believed to be among around 280 persons indicted for crimes against humanity in Timor-Leste who are at large in Indonesia.

Given the failure of Indonesia to bring the perpetrators to justice and the limitations of the process in Timor-Leste, including Indonesia's failure to cooperate with it, I urge you to support the establishment of an International Commission of Experts to review the processes so far and to make recommendations for an effective judicial process to bring to justice the perpetrators of crimes against humanity and other serious crimes.

The victims of sexual violence, torture and murder have been denied justice for five years. Please help them to find it.

Yours sincerely,

Gabriel Jonsson

Chairman Swedish East Timor Committee

Frikännanden i Indonesien

Den 6 augusti meddelades det att Indonesiens appellationsdomstol hade avslagit de fällande domarna mot tre armébefäl och en polischef, men på vilka grunder är oklart. En allmän uppfattning är att beslutet visar vilket starkt inflytande militären alltjämt har i landet.

De åtalade hade dömts för brott mot mänskligheten i Östtimor 1999. Det innebär att av de 18 personer som hade åtalats i Jakarta samtliga indoneser frikändes. Av dem är den högst uppsatte generalmajor Adam Damiri. Han hade ett år tidigare dömts till tre års fängelse. Endast Östtimors siste guvernör Abilio José Osorio Soares, som i juli började avtjäna sin treåriga dom, och den tidigare milisledaren Eurico Guterres har därmed dömts. Guterres fick emellertid sin dom halverad till fem år - minimitiden för brott mot mänskligheten är tio år - men är fortfarande på fri fot. Och i november upphävde Indonesiens högsta domstol domen mot Soares, som själv hade överklagat den. Motiveringen var att militären lag bakom våldet 1999 och inte den civile Soares. Soares frigavs efter att ha tillbringat endast 111 dagar bakom galler.

Internationell kritik

Enligt en talesman för amerikanska UD var USA "förfärat" över beskedet och "djupt missnöjt" med rättegångarna. Konsultationer pågick med berörda regeringar och internationella organisationer i syfte att ställa de skyldiga inför rätta. I sin rapport till FN:s säkerhetsråd (daterad 13 augusti) refererade generalsekreterare Kofi Annan till den världsomfattande bestörtning frikännandena väckte. Han skrev att de ansvariga för våldet måste ställas inför rätta och att det är nödvändigt att rättvisa skipas i detta fall, dock utan att gå in på hur. Inför säkerhetsrådets möte den 24 augusti uppmanade Kofi Annan FN:s medlemsländer att kräva att personer misstänkta för inblandning i våldet efter folkomröstningen den 30 augusti 1999 måste ställas inför rätta. Under säkerhetsrådsmötet uttryckte Nederländerna, Portugal, Frankrike, Nya Zeeland och USA sin oro över frikännandena.

Kritik inom Indonesien

Människorättsorganisationer kritiserade frikännandena ännu skarpare och menade att Indonesien från första början inte ville att åtal skulle väckas mot de ansvariga för våldet i Östtimor 1999. Hendarji, förestandare för Indonesiens förbund för legal hjälp och mänskliga rättigheter, sade att appellationsdomstolens beslut var "ett klart bevis för att dessa människorättsdomstolar var en skandal." Människorättsaktivisten Munir beskrev utslaget "som en ren uppvisning i syfte att förhindra rättvisa." Västpapas ledande människorättsaktivist John Rumbiak menade att

frikännandena hade skapat ett farligt prejudikat genom att garantera militären immunitet och därmed försvåra frihetskampen i området.

Internationell domstol

John Miller, talesman för amerikanska East Timor Action Network, förklarade: "Utslaget borde inte förvåna någon. Nu när den juridiska farsen i Indonesien är i sitt slutskede, måste FN träda in och upprätta en internationell domstol kapabel att med trovärdighet åtala hjärnorna bakom terrorn i Östtimor."

Human Rights Watch i New York sade: "Om man betänker vidden av vad som hände i Östtimor, är det en tragedi att det tycks som om ingen av de ansvariga kommer att ställas inför rätta."

Paul Barber från brittiska TAPOL Indonesian Human Rights Campaign kallade beslutet en "parodi" och menade att det är nödvändigt för Kofi Annan att överväga andra möjligheter, inklusive att etablera en internationell domstol, för att skipa rättvisa. Enligt Amnesty International borde FN verka för "rättvisa vård namnet för offren."

Domarnas följeffekter

Indonesian Human Rights Committee i Nya Zeeland krävde att landets regering skulle ställa sig bakom kraven på att upprätta en oberoende internationell domstol för Östtimor. Man frågade sig vad som annars skulle förhindra den indonesiska militären från att begå liknande övergrepp i Moluckerna, Aceh och Västpapua. Regeringen kritiserade efteråt domstolens utslag och deklarerade sitt stöd för en internationell domstol för Östtimor. Även Japan East Timor Coalition krävde att en internationell domstol etableras och uppmanade regeringen att verka för en sådan. Man har även krävt att FN omedelbart skall vidtaga åtgärder för att upprätta en internationell ad hoc-domstol för att ställa de ansvariga bakom våldsvågen i Östtimor inför rätta.

Internationell expertkommission

Människorättsorganisationer krävde igen att FN borde tillsätta en internationell expertkommission för att bedöma rättegångarna i Jakarta och i Östtimor i syfte att ställa de ansvariga för våldet inför rätta; ett brev med detta krav skickades i juni till Kofi Annan (och igen i november). I Östtimor har 373 personer, varav 279 antas befinna sig i Indonesien, åtalats för brott mot mänskligheten.

Östtimors utrikesminister José Ramos Horta deklarerade sitt motstånd mot en internationell expertkommission, eftersom "vi prioriterar bättre relationer mellan Indonesien och Östtimor. Vad som

händer nu är mycket viktigare än det som hände tidigare.” Uppfattningen delades av Indonesiens utrikesminister.

Reaktioner i Östtimor

Horta förklarade men utan att exemplifiera att domstolens beslut kommer att skapa ”svårigheter” för Jakarta. Han upprepade dock sitt motstånd mot en internationell domstol, eftersom en sådan skulle skapa problem i relationerna mellan Östtimor och Indonesien. Horta menade att Östtimor i stället skulle föredra att en internationell sannings- och försoningskommission etableras, vilket skulle skapa en viss trygghet för offren genom att omvärlden erkänner sanningen bakom våldsvågen.

Parlamentets vice talman uttalade sig emellertid för en internationell domstol. Och i september skickade Timor Leste National Alliance for an International Tribunal ett brev till Kofi Annan, i vilket man bl.a. påpekar att rättegångarna i Jakarta och brottmålsenheter i Dili ej längre förmår skipa rättvisa för offren för våldet 1999. Brevet skickades för kännedom till president Xanana Gusmão, premiärminister Mari Alkatiri och parlamentets talman Francisco Guterres Lu Olo.

Som väntat har Indonesiens regering avvisat kraven på en internationell domstol och förklarat att rättvisa skall skipas med hjälp av landets egen lagstiftning.

Gabriel Jonsson

Riksdagsmotion

Östtimorkommittén utarbetade i augusti ett underlag för riksdagsmotionen ”Mänskliga rättigheter i Indonesien” vilket sedan skickades till riksdagen för undertecknanden. Gustav Fridolin (mp) och Berit Jóhannesson (v) undertecknade motionen.

Två krav ställs på regeringen

Motionens utgångspunkt är att alla 16 indoneser som har ställts inför rätta för våldet i Östtimor 1999 frikännts. Utfallet visar att den mäktiga militären står över lagen, även om likhet inför lagen är en förutsättning för demokrati. Blir utfallet prejudicerande, garanterar det

militären immunitet och försvårar frihetskampen i Aceh och Västpapua.

Därför hemställer motionen ”att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om att Sverige skall agera för att främja respekt för lagen i Indonesien” och ”... att Sverige skall agera för att domstolsutslaget inte får bli ett prejudikat.”

Gabriel Jonsson

Fotnot: Riksdagsmotioner finner man på www.riksdagen.se men denna motion hade i skrivande stund ej lagts ut.

Presidentvalet i Indonesien

Under 2004 valdes i Indonesien inte bara parlamentet utan för första gången i landets historia president och vice-president i direkta val.

Första valomgången

Valet i juli ägde enligt både inhemska och utländska observatörer rum i enlighet med demokratiska valregler och utan större våldsintermezzon.

Fördelningen av de 113.488.398 rösterna i procent för de fem kandidaterna med vice-presidentkandidater blev:

- 1) Susilo Bambang Yudhoyono/Jusuf Kalla: 33,57%
- 2) Megawati Sukarnoputri/Hasyim Musadi: 26,60%
- 3) Wiranto/Solahuddin Wahid: 22,15%
- 4) Amien Rais/Siswono Yudhohusodo: 14,66%
- 5) Hamzah Haz/Agum Gumelar: 3,01%

Eftersom ingen av de fem presidentkandidaterna fick minst 50% av rösterna i den första valomgången, krävdes en andra valomgång med de två kandidater som fått flest röster, Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) och Yusuf Kalla mot Megawati Sukarnoputri och Hasyim Musadi.

Andra valomgången

I den andra valomgången delade valarbetarna ut presenter, som lockbete till valmötesdeltagarna för att de skulle rösta på deras kandidat. Presenter var bl. a. ris, tröjor med partiets logotyp och pengar. Ibland hölls också konserter med lokala artister.

Intressant var att, när kampanjen pågick som mest intensivt, publicerade tidningarna artiklar med bilder av Susilo Bambang Yudhoyono arbetande på sin examen på jordbrukshögskolan i Bogor, några kilometer söder om Jakarta. Resultatet annonserades efter slutexamen

(Fortsättning på sidan 13)

Generalerna dör – innan rättvisan når dem

Två pensionerade indonesiska generaler har nyligen dött, innan rättvisan hann ikapp dem.

Söndagen den 29 augusti dog Leonardus Benyamin "Benny" Murdani på ett militärsjukhus i Jakarta i sviterna av ett slaganfall och onsdagen den 8 september dog Andi Muhammad Jusuf i Makassar av njursvikt.

Bägge var, på olika sätt, tongivande i våldet mot Östtimor.

Murdani

På dödsbädden fick Murdani, som blev 74 år gammal, besök av sin gamle vapendragare, Indonesiens diktator under mer än 30 år, general Suharto.

Måndagen den 30 aug begravdes Murdani på en militär begravningsplats för hjältar, en hel rad höga militärer och politiker var närvarande.

Under 1950-talet fick Murdani, som var katolik från Java, ett års utbildning i USA.

Han ingick i elittruppernas fallskärmsjägerförband, de röda baskrarna, som också är kända som Kopassus. Kopassus är anklagade för många brott mot de mänskliga rättigheterna i Indonesien. Murdani deltog i en operation mot det då holländska Västpapua 1962 under general Suhartos befäl. Trots att operationen misslyckades slutade det med en "riggad" omröstning som gav Indonesien överhögheten över Västpapua.

Även om Benny Murdani inte var inblandad i massakrerna som följde på Suhartos maktövertagande 1966 blev han en av de förtrogna i Suhartos inre krets.

Han hade en nyckelroll i planeringen av invasionen av Östtimor, men ledde den inte. Han utfärdade en del order, till exempel att inte arresteras Lobatos (premiärminister i Fretilin-regeringen bildad 1 december 1975) fru, men de åtlöddes inte alltid – Lobatos fru sköts till döds i Dili tidigt under invasionen.

Man har rapporterat att han var upprörd över de indonesiska truppernas våld, men vidtog som överbefälhavare inte några åtgärder mot befälen.

Murdani var en av huvudpersonerna i militärens kontroll av försäljningen av kaffe från Östtimor.

1983 blev Murdani överbefälhavare. Som kristen och motståndare till det politiska islam, mötte han motstånd hos den övervägande muslimska officerskåren. I slutet av 1980-talet bröt Murdani med Suharto på grund av presidentfamiljens ökande korrupktion. Han blev då försvars- och säkerhetsminister i stället för

överbefälhavare. Posten, som saknade inflytande, behöll han till 1993.

Människorättsaktivister har anklagat Murdani bland annat för att 1984 ha bevittnat dödandet av omkring tre dussin muslimska aktivister vid en protest mot Suharto i Jakartas hamn. Elva soldater har nu dömts för sin inblandning i massakern, men Murdani har inte åtalats.

Några citat

I december 1987: "Det kommer att ta den indonesiska krigsmakten ytterligare många år att slå ner gerillan i den forna portugisiska kolonin Östtimor."

Den 3 februari 1990 efter demonstrationer i Dili vid den amerikanske ambassadörens besök talade Murdani till indoneser: "... Jag har redan sagt att om ni försöker skapa en egen stat och denna rörelse är stark, tillräckligt stark, så kommer den att krossas av ABRI (den indonesiska armén, ö. a.) ..."

Efter 1993 närmade han sig Megawati Sukarnoputri, Sukarnos dotter, som blev president 1999 efter Habibie i de första fria presidentvalen, men förlorade årets presidentval 2004. Trots ökande ohälsa hjälpte han Megawati att lugna militärledningen att hon inte skulle genomföra större reformer, till exempel underställa militären civil kontroll.

Jusuf

Andi Muhammad Jusuf var också pensionerad fyrstjärnig general, han blev 76.

Jusuf var inblandad i kuppen mot Sukarno 1966, som ledde till att Suharto grep makten. Hans roll var stor, men har hittills inte kunnat klarläggas helt. Jusuf var Indonesiens arméchef och befälhavare för invasionsstyrkan i Östtimor 1975.

Perspektiv

Den femte Stilla havskonferensen om Östtimor i Dili den 17-19 maj 2004, med representanter från idéella organisationer som deltagare, antog en resolution om en FN-tribunal. Ur denna citerar vi:

"Bekymrade över det indonesiska rättssystemets misslyckande att åtala och straffa de för dessa brott mot mänskligheten högsta ansvariga militärerna och politikerna, president Suharto, general Benny Murdani, general Prabowo Subianto och general Wiranto ..."

Tommy Pollák

Källor: Slobodan Lekic/Associated Press, James Dunn, Shawn Donnan/Financial Times, ÖsttimorInformation, nr 15 mars 1998 och nr 20 oktober 1990

Geopolitik och ekonomisk utveckling

Ulf Samuelsson från UD höll vid Östtimorkommitténs medlemsmöte den 12 november införandet "Östtimor - inklämt mellan två regionala stormakter." Utgångspunkten var att Östtimor geografiskt, befolkningsmässigt och ekonomiskt är en minination jämfört med grannländerna Indonesien och Australien. Ulf redogjorde därefter för hur detta påverkat det rättsliga efterspelet i Indonesien till våldet i Östtimor 1999 och gränsdragningen i Timorhavet med Australien, bl.a. på basis av besök i Östtimor 2003 och 2004.

Östtimor - Indonesien

Länderna är starkt påverkade av den sammanflätade historien. På det folkliga planet känner vissa vanliga indoneser sympati för Östtimor. De uttrycker förlåtelse och visar skuldskänslor för de övergrepp Indonesien begått. En uppfattning är att man måste uppnå samexistens. Andra indoneser menar däremot att Östtimor måste skylla sig självt. Läget i landet hade varit bättre om det hade förblivit ockuperat. En del indoneser ser ner på Östtimor och menar att det inte är en lika fin del av den indonesiska världen.

I Östtimor ser en grupp människor med bitterhet på Indonesien och är emot omfattande kontakter mellan länderna. Andra östtimoreser är dock mera pragmatiska och anser att kontakter är nödvändiga. Förhoppningar finns om att ett förbättrat politiskt läge i Indonesien positivt skall påverka ländernas relationer. Från officiellt håll menar Östtimor att landet skall föra sin politik och har rätt att göra så. Försoningsvilja, som ibland nästan gränsar till underkastelse, finns.

Många frågor på bordet

Gränsdragningen, säkerhetssituationen, kommunikationerna till enklaven Oecussi i Västtimor, egenomsfrågor och flyktingarna i Västtimors status hör till de gemensamma frågor länderna måste lösa. Därtill kommer sanning och rättvisa: vem skall stå till svars för våldet 1999? Frågan har behandlats i rättsprocesser i Indonesien och Östtimor.

Rättegångarna i Indonesien kom till efter internationella påtryckningar, men har blivit en stor besvikelse. Av de 17 åtalade personerna är alla utom milisledaren Eurico Guterres frikända; hans överklagande är under behandling. Bakom domstolsutslagen ligger dåliga åtal, varför Indonesiens högsta domstol ej gått emot utslagen.

Rättsprocessen i Östtimor

I Östtimor har rättsprocessen drivits med stöd av FN och med deltagande av nationella och internationella domare. Ett stort antal fall har behandlats men många har varit svåra att genomföra, eftersom de åtalade befunnit sig i Indonesien och Östtimors regering ej

begärt att få dem utlämnade. Ett exempel är att åtalet som brottmålsenheten väckte mot f.d. ÖB Wiranto före det indonesiska presidentvalet inte vidarebefodrades av Östtimors riksåklagare. Han vägrade att underteckna en arresteringsorder, eftersom han saknade regeringens stöd: ett utlämnande låg ej i nationens intresse. President Xanana Gusmão menar att Östtimor inte får stöta sig med Indonesien. Landets befolkning är emellertid irriterad över denna inställning. Den innebär nämligen att bara de små bovarna på det lokala planet bestraffas medan de stora går fria.

Östtimor-Australien

Australien känner sig som en storebror gentemot Östtimor, som officiellt uttrycker tacksamhet över trupsändningarna för att stävja våldet efter folkomröstningen 1999.

Man uttrycker dock irritation över gränsdragningen i Timorhavet, som är en fråga i vilken många australier är kritiska mot landets regering. Australien hävdar att gränsen skall dras enligt kontinentalsockelprincipen medan Östtimor framhäver att mittlinjeprincipen skall gälla. Östtimor har fått 90% av intäkterna från ett fält som uppgår till 20% av de totala fälten, men det ej är det rikaste. I realiteten har Australien berövat Östtimor inkomster genom oljeutvinningen i Timorhavet. Samtidigt berömmar Australien sig självt över att ha gett ett stort stöd till Östtimor. Australien kan erbjuda mer oljepengar till Östtimor, som emellertid vill lösa gränsdragningsfrågan först.

Framtiden

Angående framtiden sade Ulf att en lösning av rättsfrågan i Indonesien är avhängig framförallt landets politiska utveckling. Många i den nya regering som tillträdde efter presidentvalet hör till det gamla gardet. I gränsdragningsfrågan är hinder mot en lösning att Australien är övertygat om att man själv har rätt och att de internationella protesterna mot landet är svaga.

I den efterföljande diskussionen kom det fram att det fortfarande finns många förstörda hus i Dili, men parlamentet och regeringsbyggnaden är i gott skick. Språkblandning mellan indonesiska, portugisiska och tetum är en del av livet i Östtimor. Fattigdomen är mer omfattande på landsbygden än i städerna.

Per Magnus Wijkmans presentation

Per Magnus Wijkman, som är medförfattare till en konsultrapport åt Sida, talade om "Några personliga reflektioner kring Timor Lestes ekonomiska utvecklingsmöjligheter." Konsultrapporten handlar om handelns roll för Östtimors ekonomiska utveckling och

vilken handelspolitik man skall föra. Arbetet omfattade besök i landet 2001 och 2002. Per upplevde Östtimor som ett härjat land där risfälten icke odlades, konstbevattningen ej fungerade, kaffebuskarna var förvildade, skogen var borta och boskapen hade slaktats. I Dili fanns det överallt förstörda hus, vägarna var sönderkörda och telekommunikationerna fungerade dåligt. Det som fungerade hade FN-skyld.

Östtimor hade före besöken genomgått en BNP-minskning på 30%. 40% av befolkningen levde under fattigdomsgränsen, d.v.s. på under en dollar per dag. 80% av befolkningen levde på landsbygden på jordbruket medan industrin endast svarade för 3% av BNP. Det gick en lärare på 62 elever och analfabetismen var hög. Kapitalstocken var förstörd, humankapitalet var svagt och statsinstitutioner som polis och rättsväsende var svaga. Utgångspunkten för att bygga upp det nya Östtimor var således dålig.

Handelspolitik

Att formulera en handelspolitik inför självständigheten var en nästan omöjlig uppgift. Landet hade ett mycket stort handelsbalansunderskott; exporten motsvarade bara 2-3% av importen. Biståndspengar finansierade importen. Pengarna som kom in via FN drev upp lönerna, vilka var tre gånger högre än i Indonesien. Även fackföreningarna i Östtimor låg bakom lönehöjningarna. Parallellt med den höga lönenivån rådde hög arbetslöshet.

Rapporten kom fram till att handelsbalansunderskottet måste försvinna inom 5-10 år. Förhoppningen var att oljan skulle täcka underskottet. Per uttryckte dock skepsis mot detta: oljeintäkterna och tidpunkten för oljeutvinningen är svårbedömda. Oljeintäkter kan vidare lätt skapa korruption. Oljan ger ej heller jobb i Östtimor utan i andra länder.

Produkt- och marknadsdifferentiering

Rapporten underströk behovet av att öka varuexporten och minska importen. Ett led i den politiken är att differentiera exportprodukterna och exportmarknaderna. Exporten bestod till 80% av kaffe som exporterades i lika delar till Indonesien och USA. Vanilj, sandelträ, frukt och grönsaker nämndes som nya produkter, även om sandelträ nästan är borta.

Problem för kaffeodlingen var att kaffebuskarna var gamla och inte hade beskurits samt att arbetskostnaderna var högre än i grannländerna. Bönderna ville ej heller ha differentierade priser utan för dem var snabb förädling viktigt. Kaffebuskarna missköttes under den indonesiska ockupationen och är nu allmänningar. De oklara egendomsförhållandena gör att ingen har intresse av att förnya buskarna. Detta gäller även risfälten.

Få exportmarknader

80% av utrikeshandeln var koncentrerad till USA, Indonesien och Australien. Nya marknader behövs därför. Fiske, turism samt grönsaks- och fruktodling är näringar möjliga att utveckla. Ett problem för utvecklingen är att hamnar saknas på sydkusten. Östtimor var tidigare en fiskeration, men nu saknas fungerande hamnar och andra länder fiskar utanför landets kuster. Enklare industriprodukter borde gå att tillverka - bl.a. behövs insatsvaror till oljefälten.

Regeringen har anslagit en miljon dollar för att upprätta en industripark, som enligt Per borde förläggas till Baucau på nordkusten. Där råder nu laglöshet och hög arbetslöshet. Å andra sidan finns det en oanvänd flygbas byggd av USA, det finns hamnar som kan ta containerfartyg och, om det byggs vägar, kan Baucau bli ett regionalt utvecklingscentrum. Regeringens roll blir att bygga infrastruktur för att företag sedan skall kunna etablera sig.

Importersättning

På importsidan gäller det att ersätta import med inhemsk produktion. Det gäller särskilt ris, som nu utgör 20% av den legala importen; lika mycket smugglas in. Indonesien subventionerar ris, vilket gör priset lägre i Östtimor där alltså arbetskostnaderna är högre. Därför måste produktiviteten höjas i Östtimor. Rapporten kom fram till att Östtimor måste föra en öppen och liberal handelspolitik samt öppna nya marknader utomlands. Förslag läggs fram på att öppna en landkorridor och öppna gränsstationer för handel med Indonesien och att på sikt sluta ett frihandelsavtal (ett avtal man de facto hade under ockupationsåren).

Handel med Australien och Indonesien

Det gäller att i handelspolitiken prioritera Indonesien och att lägga det förflutna bakom sig. Förklaringarna är det geografiska läget, indonesiskans funktion som ett lingua franca och grannskapsförhållandet. Geografin påverkar även handeln med Australien, som har den största ambassaden i Dili. Australien svarar för över 35% av direktinvesteringarna i Östtimor och är den största biståndsgivaren. Man har inga tullar mot import från Östtimor. Det finns möjligheter att gemensamt utveckla Australien, Östtimor och Indonesien. Detta kan bli ett alternativ till det portugisiska arvet, vilket kan försvåra det regionala samarbetet.

Under frågestunden sades det att grundläggande problem som lag och ordning samt rättsväsende måste lösas för att exportindustrin skall kunna utvecklas. Infrastrukturen måste också fungera; nu saknas t.ex. el i Baucau och fisket är drabbat av elbristen. Skolorna saknar lärare. Genom att basen för den ekonomiska utvecklingen är smal, drabbar den korruption som finns landet hårt. Ett problem för handelspolitiken är att den sköts av flera departement, vilket skapar maktkamp.

Gabriel Jonsson

Östtimorkommitténs möte

Östtimorkommittén ordnade den 12 november ett öppet medlemsmöte på årsdagen av Santa Cruz-massakern i Dili 1991. En tyst minut hölls för att hedra offren. Nedanstående mötesuttalande lästes upp och skickades efter mötet ut till medierna samt riksdagspartierna. Därefter följde två föredrag och diskussion (se separat artikel).

Mötesuttalande på årsdagen av Santa Cruz-massakern 1991

Olje- och naturgastillgångarna i Timorhavet är Östtimors viktigaste naturresurser. Gränsdragningen mellan Östtimor och Australien är således av avgörande betydelse för det nya landets utvecklingsmöjligheter. Enligt internationell lag skall naturtillgångar beläggna mellan länder fördelas enligt mittlinjeprincipen. Därför borde merparten av oljan och naturgasen redan ha tillfallit Östtimor. Australien hävdar dock kontinentalsockelprincipen och har under de senaste åren i strid mot internationell lag utvunnit olja i några av de fält som ligger närmare Östtimor än Australien. Förhandlingarna om gränsdragningen är nu inne i ett

kritiskt skede, men det är svårt att skönja en lösning. För att lösa frågan är det av yttersta vikt att Sveriges regering hävdar mittlinjeprincipen och stöder Östtimor i internationella fora.

Östtimor behöver också politisk stabilitet för att utveckla landet. FN-mandatet förlängdes i maj med sex månader. Under november skall FN:s säkerhetsråd besluta huruvida FN-mandatet skall förlängas för ytterligare sex månader eller ej. Östtimor är ett bra exempel på en framgångsrik FN-insats i uppbyggnaden av ett nytt land. För att denna insats skall bestå är det nödvändigt att FN-mandatet förlängs så att de destabiliserande grupper som finns inom Östtimor och annorstädes inte skall kunna störa utvecklingsarbetet. En för tidig reträtt skulle alltså kunna ge dessa krafter större svängrum. Därför måste Sverige inom FN aktivt agera för att FN-mandatet förlängs.

Stockholm den 12 november 2004

Östtimorkommittén

Gabriel Jonsson

Ordförande

(Fortsättning från sidan 9)

den 20 september 2004, d.v.s. på valdagen. Han hade klarat sig med mycket bra slutbetyg och blev doktor i ekonomi. Ämnet för hans doktorsavhandling var Uppbyggnad av jordbruket och landsbygden, att bekämpa fattigdomen och arbetslösheten - Analys av politisk ekonomi och fiskal hantering.

Valresultatet

Även den andra valomgången gick demokratiskt till. Resultatet blev att Susilo Bambang Yudhoyono och Yusuf Kalla fick 69.266.350 röster, medan Megawati Sukarnoputri och Hasyim Musadi fick 44.990.74 röster. Den pensionerade generalen Susilo Bambang Yudhoyono blir därmed Indonesiens sjätte president.

Kortfattade biografier

Susilo Bambang Yudhoyono är född 1949 på östra Java. Han är muslim och tillhör Partai Demokrat. Han är

gift med en dotter till en general, som deltog i kuppen 1965/1966, och har två söner.

Han utexaminerades vid militärakademin 1973 och vidareutbildades i USA, Panama, Belgien och Tyskland 1976-1986. Han har en Master of Arts från Management Webster University i Missouri, USA. Han tjänstgjorde i Östtimor 1979-1980 och 1986-1988. Han lämnade den militära banan år 2000 för ministerposter i Abdurahmad Wahids och Megawati Sukarnoputris regeringar.

Muhammad Yusuf Kalla är född 1942 på södra Sulawesi. Han är muslim och tillhör Golkarpartiet. Han är företagare med utbildning i Frankrike. Han var minister för folkets välfärd 1999-2000.

Hendrik Amahorseja

Merdeka & ÖsttimorInformation hotad!

Ja, tyvärr är utgivningen av tidskriften Merdeka & ÖsttimorInformation hotad. Pengar fattas nu för tryck och utskick av fler nummer. Du kan minska risken genom att skicka Ditt bidrag till postgirokonton 419 12

84-1 eller 181 92-5 för Föreningen ett Fritt Papua respektive Östtimorkommittén. Märk talongen Merdeka.

På grund av penningbristen har vi också höjt prenumerations- och lösnnummer pris. De nya priserna finns på sidan 2.

Indonesiens främste människorättsaktivist förgiftad

Den 6 september 2004 klockan 21.55 lyfte från Soekarno-Hatta flygplatsen i Jakarta ett indonesiskt passagerarplan, GA 974. Destinationen var Amsterdam med mellanlandning i Singapore. På stol 40 G satt en passagerare vid namn Munir Said Thalib.

Dog på flygplanet

Ett tag efter att planet hade lämnat Singapore mådde han dåligt. Han kräktes och hans hälsotillstånd blev bara sämre och sämre. Kabinpersonalen flyttade honom till första klass. Ungefär 3 timmar innan flygplanet landade på Schiphol, Amsterdams flygplats, upptäckte kabinpersonalen att Munir var död.

Munir Said Thalib föddes den 8 december 1965. Han är allmänt känd under namnet Munir. Han var med på planet därför att han hade fått ett stipendium för att studera ett år vid Utrechts universitet.

Juridikstudier

Han studerade juridik på Brawijajauniversitetet i Malang på östra Java. Under sin tid som student var han mycket aktiv som frivilligarbetare på den lokala människorättsorganisationen i sin hemstad, Malang. Efter att han hade avslutat sin juridikutbildning och tagit examen arbetade han på den indonesiska människorättsorganisationens (YLBHI) avdelning i Surabaya på östra Java och sedan i Jakarta. Folk som känner honom sedan barndomen sade att sedan som en liten pojke alltid var intresserad och brydde sig om rättvisa och folkets rättigheter.

Som människorättsadvokat stod han alltid fram för att försvara dem som blev illa behandlade av den indonesiska militären och landets myndigheter. Han hamnade i den indonesiska allmänhetens fokus i slutet av 1997, det vill säga under diktatorn Suhartos tid, då ett dussintal freds- och människorättsaktivister försvann under mystiska omständigheter. Då startade han organisationen Kontras. Det är en organisation som arbetar för de försvunna och offren för regimens brutalitet. Initiativet fick stöd av olika NGO och YLBHI.

Impopulär inom militären

Munirs engagemang i det indonesiska folkets kamp för mänskliga rättigheter ogillades ofta av militären och deras lakejer. Kontras huvudkontor i Jakarta var flera

gånger mål för fysiska attacker mot personalen och aktivister samt vandalisering av ungdomsgång som har anknytning till militären.

Ett annat exempel var år 2001 när Munir, hans fru och son var på semester hos deras familj i hemstaden Malang ett gäng människor hotade hela familjen till livet. Tack vare snabb hjälp från den lokala polisenheten kunde lyckligtvis de livshotande gängen motas bort. Efter incidenten hittade man en kartong som innehöll en bomb nära deras hus. Det rapporterades nyligen att hans fru hade fått ett paket med posten som innehöll ett kycklinghuvud, maginnehållet och fötterna samt ett papper med den maskinskrivna texten: "Utmana ej militären. Kommer sluta på det här sättet."

Utmärkelser

Sidney Jones, som har arbetat i Indonesien för Amnesty International, Human Rights Watch och nyligen International Crisis Group, och arbetade med Munir i sex år, sade efter hans bortgång: "Han hade allting som en människorättsaktivist borde ha. Han var principiell, tuff, smart, rolig och orädd. Han irriterade de som har makten, han gjorde dem arga, trots att han fick hotelse efter hotelse, men han gav aldrig upp."

För sitt engagemang fick han många utmärkelser, bl.a. blev han utnämnd till "Man of the Year" av den muslimska tidningen Ummat och till "A young leader for the Millennium in Asia" av *Asia Week* 2000. Dessutom fick hans organisation Kontras Yap Thiam Hiem-priset 1998 och det världsberömda priset The Right Livelihood Award (Alternativa Nobelpriset) i Stockholm år 2000.

Den 11 november innehöll den holländska tidningen NRC Handelsblad rubriken "Indonesische activist vergiftigd" ("Indonesisk aktivist förgiftad"). Resultatet av den holländska obduktionen var att man hade hittat arsenik i hans kropp. Han efterlämnar fru och två barn.

Hendrik Amahorseja

Är Du medlem i Föreningen ett Fritt Papua eller Östtimorkommittén, får Du den här tidningen gratis. Du får den också om Du prenumererar. Du kan också få den gratis efter att ha gett bidrag till

---

föreningarna eller bedömas påverka eller besluta om Sveriges politik, men för att vara säker ska Du bli medlem eller skaffa Dig en prenumeration.

Kriget i Aceh

Human Rights Watch (HRW) publicerade i september rapporten Aceh at War: Torture, Ill-Treatment, and Unfair Trials (56 sidor; <http://www.hrw.org/english/docs/2004/09/28/aceh9388.htm>). Rapporten, som är den sjunde som HRW gett ut om Aceh sedan krigsutbrottet i maj 2003, är baserad på intervjuer med 35 acehneser vilka var fängslade i fem fångelser på Java. HRW har även intervjuat myndighetspersoner i Indonesien, USA och Storbritannien men har ej fått tillstånd att besöka Aceh.

Omfattande tortyr

Rapporten dokumenterar militärens, polisens och de juridiska myndigheternas grymhet mot acehnesiska fångar. Med tortyr framtvängdes grundlösa påståenden från dem som misstänktes samarbeta med GAM. Fångarna utsattes för godtyckliga arresteringar och orättvisa rättegångar: ingen blev visad någon arresteringsorder och fångarna fick ej möjlighet att försvara sig. Militären förnekade alla anklagelser. Man hävdar att mer än 2,200 GAM-medlemmar har dödats sedan krigsutbrottet, men människorättsgrupper menar att många av de dödade är civila.

Rekommendationer

HRW rekommenderar Indonesiens regering att bjuda in FN:s speciella rapportör för tortyr samt grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Man uppmanar även regeringen att inbjuda den särskilda rapportören för domares och advokaters neutralitet. Syftet är att rapportörerna skall undersöka och rapportera övergreppen för den tillträdande regeringen så att den skall kunna vidtaga åtgärder för att stoppa dem. Man begär att den tillträdande presidenten skall undersöka fall av misshandel och tortyr av acehnesiska fångar. HRW kräver att militären måste upphöra med tortyren och misshandeln samt grundligt undersöka de övergrepp som har förekommit. Med tanke på att så få uppgifter har kommit ut från Aceh sedan krigsutbrottet är denna rapport välkommen, men man kan fråga sig om inte den faktiska situationen är ännu värre eftersom studiens underlag är begränsat.

Gabriel Jonsson

Källa: Tiarma Siboro, "Torture of Aceh Prisoners Continues," The Jakarta Post 28/9, 2004.

Bok av Gusmãos fru

A Woman of Independence: A story of love and the birth of a new nation av Kirsty Sword Gusmão (född 1966) gavs ut 2003 och kan lånas från Östtimorkommittén. När Sword under 1980-talet studerade indonesiska tillsammans med en östtimoresisk student i Melbourne blev hon intresserad av Östtimor, men studievalet berodde på att hennes fader hade studerat indonesiska. Efter studierna började hon arbeta vid Overseas Service Bureau med volontärverksamhet.

Självständighetsfirandet

Boken börjar med självständighetsfirandet den 19-20 maj 2002, som för paret Sword-Gusmão blev hektiskt. De fick bl.a. ta emot president Megawati Sukarnoputri vid flygplatsen - ett konkret exempel på den betydelse som president Xanana Gusmão lade vid goda relationer med Indonesien. Självständighetsceremonin uppmärksammades världen över.

Så var dock inte fallet när Sword för att ställa sin nyfikenhet först besökte Östtimor 1990 och mötte representanter för kyrkan. Hon reste sedan till Jakarta, där hon fick kontakter med östtimoreser i motståndsrörelsen. 1991 började Sword arbeta på Refugee Studies Program vid Oxfords universitet. Senare samma år reste hon till Östtimor som forskare och tolk tillsammans med dokumentärfilmaren Max Stahl. Resultatet blev filmen "In Cold Blood: The

Massacre of East Timor." Santa Cruz-massakern blev genom att den filmades en vändpunkt i frihetskampen.

Aktivist i Jakarta

1992 flyttade Sword till Jakarta för att kunna arbeta mera aktivt för Östtimor medan hon försörjde sig som lärare i engelska. Hon skriver om hur hon hjälpte studenter, vilka hade varit inblandade i demonstrationerna som föregick Santa Cruz-massakern, att söka asyl, vilket de efter sex månaders kamp fick i Portugal.

Tack vare sin nu fängslade östtimoresiske studiekamrat från Melbourne fick hon veta att motståndsledaren Xanana Gusmão, som hade arresterats i november 1992, året därefter hade flyttats till Jakarta, där det även fanns andra fångar från Östtimor. Hon fick därmed kontakt med sin blivande make och en allt intensivare brevväxling inleddes. Planeringen av protesterna under APEC-toppmötet (Asia Pacific Economic Cooperation) i Jakarta i november 1994, då studenter ockuperade den amerikanska ambassaden, beskrivs. I december 1994 träffades Sword och Gusmão för första gången under ett fångbesök. Deras kontakter underlättades året efter genom att de började kommunicera med hjälp av dator och mobiltelefon.

(Fortsättning på sidan 16)

B - Förenings Brev

Avsändare:
Östtimorkommittén
c/o Pollak
Wiboms väg 12
171 60 SOLNA

(Fortsättning från sidan 15)

Nytt besök i Östtimor

I oktober 1995 reste Sword till Östtimor för att möta befälhavare inom Falintil, men det misslyckades p.g.a. en pågående indonesisk militär offensiv. Människorättsarbetet gjorde det allt svårare för henne att stanna kvar i Indonesien. I januari 1996 återvände Sword till Australien, där hon blev ansvarig för Indonesien vid Overseas Service Bureau. Under arbetets gång fick hon veta att hon hade blivit svartlistad av indonesiska myndigheter. Anledningen var brott mot visumbestämmelserna. Hon lyckades emellertid skaffa sig ett nytt pass efter att ha bytt namn och besökte Jakarta igen i juni och september 1996.

Intressant är att läsa den utförliga redogörelsen för president Nelson Mandelas möte med Xanana i juli 1997, som jag inte har funnit redovisad någon annanstans. Mötet kom till på Mandelas begäran, men genom att den pro-indonesiske Francisco Lopes da Cruz deltog var det knappast fritt. För Xanana var mötet naturligtvis en personlig framgång.

Indonesien i kris

Asien-krisen 1997 drabbade Indonesien hårt. Suhartos fall beskrivs som "det bästa som kunde ha hänt." Efter Suhartos avgång kom Östtimorfrågan i en ny dager och kraven på att frige Xanana blev allt starkare.

President Habibies utspel i januari 1999 om självständighet som en möjlighet för Östtimor blev början till frågans lösning. I februari förflyttades Xanana till husarrest. Han blev därmed mera tillgänglig för de många utländska besökare som ville träffa honom. Den indonesiska militären motsatte sig Habibies utspel

genom att iscensätta en omfattande våldsvåg. Förhandlingarna för att lösa Östtimorfrågan kulminerade i New York-avtalet från 5 maj. Utgången av folkomröstningen den 30 augusti förvånade inte Sword.

Falskt dödsrykte

Medan vålds- och plundringsvågen pågick i Östtimor spreds ryktet att Xananas fader hade dödats, men det visade sig vara falskt. I september förflyttades Xanana till Storbritanniens ambassad i Jakarta, eftersom det bedömdes vara för farligt för honom att nu återvända. Efter att Indonesien hade gått med på att tillåta utländska trupper i Östtimor reste han och Kirsty till Australien, där de förberedde sig för att kunna återvända till Östtimor.

När de utländska trupperna, som leddes av Australien, hade skapat lugn på Östtimor, återvände Xanana med Kirsty dit i oktober 1999. Xanana fick ett överväldigande mottagande när han talade till befolkningen i Dili. De reste nu runt i Östtimor på en rekognosceringstur, under vilken de bl.a. tackade för kyrkans hjälp till frihetskampen. Deras arbetsdagar började att fyllas av möten med bl.a. FN och Världsbanken.

FN-styre och självständighet

I oktober 1999 tog FN över Östtimor. För Xananas och Kirstys del innebar återkomsten hektiska arbetsdagar genom att så många uppgifter pockade på uppmärksamhet. Intressant är uppgiften att spänningar hade uppstått mellan dem som hade vistats inom och utanför Östtimor under ockupationen p.g.a. deras olika kunskaper och kulturer. Det gällde för Xanana, som valdes till president i april 2002, att balansera spänningarna. Och mitt i allt detta kom familjelivet in - de gifte sig i juli 2000 och fick två barn.

Sammanfattningsvis ger boken, som innehåller många fina fotografier, en levande bild av Kirsty Sword Gusmãos engagemang för Östtimor, men om den hade haft ett index och en kronologi skulle den ha blivit läsvänligare.

Gabriel Jonsson